

RELĂȚIILE ROMÂNNO-RUSE ÎN PERIOADA NEUTRALITĂȚII (21 IULIE/3 AUGUST 1914 – 14/27 AUGUST 1916)

Elena-Steluța Dinu*

Abstract: *The issue of international relations is one of current and interest for European historiography as interest is based on the need to know the links between states. Similarly the relations between Romania and Russia were based on natural necessity of the existence of such a link. Through this summary we intend to convey a more objective and realistic view on the political and diplomatic relations between Romania and Russia during the 1914-1916 neutrality. Following Crown Council in Sinaia of 21 July / August 3, 1914 Romania adopted the formula of transitory neutrality, that of expectation. With this temporary neutrality Romania made the plunge to its separation from the alliance with the Central Powers, which marked its foreign policy orientation for three decades. Entente, especially Russia, were concerned to remove Romania from the influence of Berlin. For political and military reasons, Romanian diplomacy sought to get closer to Russia since the years before the First World War. Romanian Government was the one that opened the series of Romanian-Russian diplomatic contacts embodied in signing the secret Convention between Romania and Russian of 18 September / 1 October 1914 as well as of the political treaty and diplomatic convention in August 1916 between Romania and the Entente.*

Keywords: neutrality, Romania, Russia, First World War, The Entente, International relations.

Contextul internațional. Declanșarea Primului Război Mondial

La începutul secolului XX, relațiile internaționale au fost dominate de constituirea alianțelor militare și de politica acestora. Europa era divizată în două alinamente diplomatice majore: Tripla Alianță (Puterile Centrale), constituită din Germania, Austro-Ungaria, Italia, România, ultima prin tratatul încheiat cu Monarhia dualistă, și Tripla Înțelegere (Antanta), care grupa Rusia, Franța și Marea Britanie. Acordurile pe care se bazau cele două sisteme de alianță aveau un caracter defensiv. Cursa înarmărilor declanșată de marile puteri europene a avut drept consecință creșterea și agravarea continuă a contradicțiilor dintre acestea, generate de concurența comercială și economică, de rivalitățile coloniale, stimulând pregătirile în vederea unor conflicte militare¹.

În perioada cuprinsă între anii 1905 și 1914 s-au produs cinci crize politice cu implicații militare. Două au fost de origine colonială, provocate de Franța și Germania (crizele marocane: 1905-1906, iulie-august 1911). Celelalte trei au fost

* Dr., Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; email: elena_dinu2010@yahoo.com

¹ Mircea N. Popa, *Primul război mondial. 1914-1918.*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 116-117.

de origine balcanică, fiind provocate de Austro-Ungaria și Rusia (criza bosniacă din februarie-martie 1909 și cele două războaie balcanice din 1912-1913). Pentru aceste crize, succedate într-un interval de timp relativ scurt, au fost găsite, parțial, soluții care au oprit, pentru moment, un război general². Dar marile probleme nu erau nici pe departe rezolvate.

Războaiele balcanice au diminuat sensibil influența Austro-Ungariei și a Germaniei în Peninsula Balcanică, în favoarea influenței rusești. Criza balcanică a sporit animozitățile existente. Antagonismul dintre Serbia și Austro-Ungaria a atins proporții maxime. Bulgaria și Turcia, nemulțumite de compromisul european, s-au orientat spre Tripla Alianță, România s-a apropiat de Antantă³.

Dacă pentru cele patru crize internaționale menționate au fost găsite soluții care au împiedicat temporar declanșarea unui război general, cea de-a cincea criză, o criză balcanică, avea să provoace un conflict mondial. Pretextul a fost asasinarea, în 15 august 1914, a arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, la Sarajevo (Bosnia), de către un bosniac – Gavrilo Princip, membru al societății secrete „Mâna Neagră”⁴.

Creșterea gradului de neîncredere, multiplicarea crizelor în diferite părți ale globului, accelerarea cursei înarmărilor și creșterea efectivelor militare au creat în Europa o adevărată psihoză războinică. Referindu-se la tensiunea pe continentul european în perioada premergătoare izbucnirii războiului, analistul și politologul american Henry Kissinger scria: „Aspectul cu adevărat uluitor al izbucnirii primului război mondial nu este faptul că o criză mai simplă decât altele care fuseseră rezolvate a dus în cele din urmă la declanșarea unei catastrofe planetare, ci că a durat atât de mult până s-a aprins scânteia.”⁵

Conflictul putea fi evitat, însă politica ambiționistă în Răsărit a monarhiei dualiste, politică sprijinită de Germania, a avut drept urmare declanșarea unei conflagrații europene, apoi mondiale⁶. Încă de la începutul anului 1914, generalul Conrad von Hötzendorf, șeful Statului Major Imperial austro-ungar, scria omologului său german, generalul Moltke, despre faptul că un „război preventiv” împotriva Serbiei era extrem de necesar, cu atât mai mult cu cât Franța și Rusia nu erau pregătite⁷. În iunie 1914, Ballplatz-ul s-a străduit să demonstreze diplomației germane că situația dublei monarhii în Balcani devenise intolerabilă și că un război

² Pierre Renouvin, *Primul război mondial*, traducere, argument și note de Lucian Popa, București, Edit. Corint, 2001, p. 11.

³ *Istoria Românilor*, Gheorghe Platon (coord.), vol. VII, tom II, București, Edit. Enciclopedică, 2003, p. 20.

⁴ Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria secolului XX. Sfârșitul „lumii europene” (1900-1945)*, vol. I, București, Edit. All, 1998, p. 319-321.

⁵ Henry Kissinger, *Diplomația*, traducere din engleză: Mircea Ștefancu, Radu Paraschivescu, București, Edit. All, 1998, p. 180.

⁶ Sorin Liviu Damean, *România în timpul primului război mondial. Perioada neutralității (1914-1916)*, „Historica”, Craiova, anul III, nr. 2(5), decembrie 2003, p. 18.

⁷ Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 151.

general împotriva Serbiei și Rusiei era oportun. Evenimentul din 28 iunie 1914, care s-a petrecut în orașul Sarajevo, a oferit Austro-Ungariei prilejul de a „regla conturile” cu Serbia. Împăratul Franz Josef a trimis împăratului Wilhelm al II-lea o scrisoare prin care se cerea sprijinul Germaniei în rezolvarea „problemei Balcanilor”⁸. La 5 iulie 1914, Berlinul a dat undă verde diplomației austro-ungare pentru lichidarea problemelor cu Serbia. Berlinul și Viena sperau că acționând foarte repede vor limita conflictul la zona balcanică.

În urma obținerii sprijinului Germaniei, guvernul de la Viena a remis un ultimatum Serbiei abia la 10/23 iulie 1914. Deși nu exista nicio probă concludentă a complicității guvernului sârb la atentatul de la Sarajevo, nota ultimativă trimisă Belgradului a fost formulată în termeni inacceptabili pentru un stat suveran și independent, scontându-se pe o respingere din partea Serbiei a cererilor formulate, fapt care ar fi furnizat o scuză pentru provocarea războiului⁹.

La 11/24 iulie 1914, o circulară a guvernului german către ambasadorii săi din străinătate dezvolta o teză care să intimideze, să influențeze poziția Franței și Rusiei în Balcani: „conflictul austro-ungar este o afacere locală care trebuie reglată exclusiv între Austro-Ungaria și Serbia. Orice intervenție a unei alte puteri, dată fiind diversitatea obligațiilor de alianță, va antrena consecințe incalculabile.”¹⁰

Serbia a acceptat toate cererile mai puțin cele de la punctul șase, care cerea participarea funcționarilor austrieci la ancheta desfășurată în Serbia pentru a determina cui aparținea responsabilitatea asupra atentatului. Or, acest lucru nu era suficient, astfel că monarhia dualistă a declarat război și a bombardat capitala Serbiei în data de 15/28 iulie 1914¹¹.

Deși cea mai mare parte a puterilor europene nu erau suficient pregătite pentru acțiuni militare, Antanta a acceptat confruntarea, astfel, conflictul austro-sârb a devenit rapid unul european. Rusia nu putea risca să piardă influența în sud-estul Europei, motiv pentru care a intervenit în sprijinul protejatei sale Serbia, guvernul rus declarând mobilizarea generală la 30 iulie 1914.

În seara zilei de 1 august 1914, Germania a declarat război Rusiei. În ziua următoare, pe data de 2 august, ea a somat Belgia – în pofida statutului internațional de neutralitate care o proteja – să permită libera trecere a armatelor sale. În 3 august, Germania a declarat război Franței, iar în 4 august Belgiei, zi în care și Marea Britanie împreună cu dominioanele sale au declarat război Germaniei. Spre deosebire de acestea, Italia, aliată a Puterilor Centrale încă din 1882, și-a proclamat neutralitatea¹². „Săptămâna tragică” (28 iulie - 4 august 1914)

⁸ *Ibidem*, p. 153.

⁹ Constantin Nuțu, *România în anii neutralității (1914-1916)*, București, Edit. Științifică, 1972, p. 101.

¹⁰ Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 156.

¹¹ Stevan K. Pavlowitch, *Istoria Balcanilor. 1804-1945*, traducere de Andreea Doica, prefată de Lucian Leuștean, Iași, Edit. Polirom, 2002, p. 200.

¹² Pierre Renouvin, *op. cit.*, p. 14.

a fost urmată de o avalanșă de declarații de război, inițial cu caracter european, apoi mondial. Astfel, Austro-Ungaria a declarat război Rusiei și Muntenegrului (5 august); Serbia Germaniei (6 august); Muntenegru, Germaniei și Franța, Austro-Ungariei (13 august); Japonia, Germaniei (23 august); Austro-Ungaria, Japoniei (23 august)¹³.

Marile puteri au reușit să transforme o criză balcanică minoră într-un război mondial. Interesele erau prea mari și prea divergente, iar diplomația nu era încă un mijloc de rezolvare a crizelor.

Dintre țările aflate înainte de vara anului 1914 în sistemul de alianțe european, numai două, România și Italia, nu au intrat imediat în conflictul care în scurtă vreme a devenit mondial.

Atitudinea României față de declanșarea Primului Război Mondial. Convenția româno-rusă

Evoluția evenimentelor internaționale în săptămânile care au urmat asasinatului din 28 iunie 1914 a fost privită cu neliniște de către cercurile conducătoare de la București. Motivele erau întemeiate, fiind cunoscut faptul că poziția geografică a României, în imediata vecinătate a Austro-Ungariei și Rusiei, făcea inevitabilă plasarea acesteia în mijlocul unui conflict european în expansiune. S-a adăugat și faptul că potențialul uman, petrolul și cerealele românești au determinat Antanta și Puterile Centrale să facă presiuni, în a doua jumătate a anului 1914, pentru a obține concursul României în războiul care se declanșase¹⁴.

Imediat după atacarea Serbiei, Germania și Austro-Ungaria au solicitat guvernului român intervenția în virtutea alianței existente. Se cereau mobilizarea imediată și atacarea Rusiei, și se oferea, în schimb, perspectiva unirii cu Basarabia¹⁵. Regele Carol I l-a avertizat însă pe Czernin, reprezentantul austro-ungar la București, despre imposibilitatea acordării unui sprijin militar din partea României, care urma să se declare neutră.

Poziția oficială a României cu privire la evenimentele internaționale a fost stabilită la 21 iulie/3 august 1914, atunci când regele Carol I a convocat, la Sinaia, un Consiliu de Coroană. După confruntarea opiniilor, cu excepția unui singur vot – cel al lui Petre P. Carp –, Consiliul a adoptat formula unei *neutralități tranzitorii*, cea a expectativei¹⁶. Din punct de vedere diplomatic, Bucureștiul a invocat faptul

¹³ Constantin Nuțu, *op.cit.*, p. 113.

¹⁴ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, *Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea independenței de stat până la înfăptuirea Marii Uniri din 1918*, București, Edit. Militară, 1988, p. 329.

¹⁵ Vezi Ema Nastovici, *România și Puterile Centrale în anii 1914-1916*, București, Edit. Politica, 1979, p. 99-100; Constantin Nuțu, *op. cit.*, p. 114-115; Constantin Kirițescu, *Preludiile diplomatice ale războiului*, II, *Tratativele cu Puterile Centrale*, extras din „Viața românească”, anul XXXII, nr. 6, iunie 1940, p. 4.

¹⁶ Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, București, Edit. Enciclopedică, 1997, p. 32-51.

că nu poate fi vorba de un *casus foederis*, prevăzut în articolul 2 al tratatului încheiat cu Tripla Alianță, întrucât Austro-Ungaria, prin atacarea Serbiei, devenise un stat agresor, care încălcăse caracterul defensiv al alianței. Consiliul de Coroană a stabilit, de asemenea, să se ia măsurile necesare pentru pregătirea forțelor militare în vederea apărării granițelor.

Același motiv a fost invocat și de Italia atunci când și-a proclamat neutralitatea. Nici Italia, nici România nu au fost consultate, în prealabil, de către Dubla Monarhie asupra situației din Balcani¹⁷.

Imediat după Consiliul de Coroană de la Sinaia și declararea neutralității, s-a întrunit Consiliul de Miniștri, care, printr-un comunicat în presă, făcea cunoscută poziția oficială a României¹⁸.

Prin adoptarea unei poziții de neutralitate temporară sau a unei politici de așteptare, România a făcut un pas hotărâtor în ceea ce privește desprinderea sa din alianța cu Puterile Centrale. Din acel moment, guvernul român nu a mai luat în considerare vechile obligații, în pofida faptului că regele Carol I continua să promită Puterilor Centrale că până la urmă va reuși să determine cercurile conducătoare ale României să revină asupra hotărârii adoptate în cadrul Consiliului de Coroană de la Sinaia¹⁹.

De menționat este faptul că reorientarea politicii externe românești s-a făcut treptat. O distanțare a României de Tripla Alianță a avut loc odată cu venirea la conducerea ministerului Afacerilor Străine a lui Ion I. C. Brătianu, iar războaiele balcanice arătasera și mai mult că politica externă a României nu mai putea fi legată de cea a Austro-Ungariei.

În aceste condiții, cercurile conducătoare de la București au dovedit o percepere reală a situației și au optat, de la început, pentru coaliția Antantei. Încă din perioada premergătoare Primului Război Mondial, puterile Triplei Înțelegeri, îndeosebi Rusia, au fost preocupate să scoată România de sub influența Berlinului. Oficialitățile române erau conștiente că neutralitatea României nu putea fi una definitivă și, chiar din modul cum fusese aceasta proclamată, reieșea că era o neutralitate provizorie. România nu putea intra oricum și oricând în război, având în vedere interesele vitale ale sale și situația internațională existentă. Guvernul român a urmărit să obțină garanții scrise, politice și militare, care să permită menținerea integrității și independenței statului român, eliberarea teritoriilor locuite de românii din Monarhia austro-ungară și unirea acestora cu Regatul României. Drept urmare, în timpul neutralității, guvernul român a adoptat o poziție activă, deoarece împrejurările internaționale impuneau orientarea politicii externe românești spre grupul de

¹⁷ *România în relațiile internaționale. 1699-1939*, Leonid Boicu, Vasile Cristian, Gheorghe Platon (coord.), Iași, Edit. Junimea, 1980, p. 378.

¹⁸ *Istoria Românilor*, Gheorghe Platon (coord.), vol. VII, tom II, p. 405.

¹⁹ Constantin Nuțu, *op. cit.*, p. 112.

alianțe care oferea garanții pentru îndeplinirea dezideratelor de eliberare națională și întregire statală²⁰.

După izbucnirea Primului Război Mondial, reprezentanții celor două tabere beligerante, interesate în a obține concursul României, au acționat pentru atragerea acesteia de partea lor.

Presiunile Puterilor Centrale nu au reușit să schimbe poziția guvernului de la București²¹. Germania promitea României Basarabia, sudul Bucovinei (județele Suceava și Rădăuți) și concesi pentru românii din Transilvania și au acționat în direcția unui compromis austro-ungaro-român pe această bază.

Principala problemă a fost chestiunea românilor din Transilvania, care nu a fost rezolvată și nu s-a ajuns la niciun compromis în această privință. Tratatul cu Puterile Centrale s-au mărginit la promisiuni verbale. Din partea Germaniei și Austro-Ungariei au fost doar încercări de atragere a României în război fără a fi întreprinse tratative speciale care vizau acordul pentru cooperare militară.

Deoarece ceruseră ca România să intre în război împotriva Antantei sau, cel puțin, să rămână neutră, Puterile Centrale au efectuat o supraveghere atentă asupra acțiunilor întreprinse de guvernul român.

Deși nu se mai considera legat de alianța cu Puterile Centrale, guvernul de la București a acționat cu prudență, întrucât nu dorea să amplifice tensiunile cu Austro-Ungaria, respectând, totodată, puterea militară și economică a Germaniei.

Politica lui Ion I. C. Brătianu era aceea de a nu pierde nimic din ceea ce putea fi câștigat și de a se apropia mai mult de Rusia și Franța, fără a precipita o ruptură deschisă față de Austro-Ungaria și Germania²².

Pe tot parcursul perioadei de neutralitate, guvernul Brătianu a întreprins o intensă activitate diplomatică. Cum România, în cadrul sistemului de relații internaționale, avea o situație similară cu cea a Italiei, acțiunile de politică externă ale acesteia au fost urmărite cu atenție. În data de 10/23 septembrie 1914, la București, a fost încheiat un *acord româno-italian* în vederea stabilirii unei atitudini comune în viitor. Acest acord prevedea că guvernele celor două țări nu vor părăsi politica de neutralitate decât printr-un preaviz reciproc și anticipat.

La 24 ianuarie /6 februarie 1915, în București, s-a încheiat un nou acord secret, prin care se convenea ca România și Italia să acționeze solidar, pentru apărarea comună, în cazul unui eventual atac armat din partea Austro-Ungariei²³.

Eforturile diplomației românești au fost îndreptate, în principal, spre purtarea tratatelor cu puterile Antantei, propunerile acesteia fiind cel mai mult în acord cu obiectivele românești.

²⁰ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 339.

²¹ *România în relațiile internaționale. 1699-1939*, p. 381.

²² Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins ș.a., *Istoria României*, București, Edit. Enciclopedică, 1998, p. 414-415.

²³ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 407.

Tratativele cu reprezentanții Antantei au fost purtate în secret datorită supravegherii efectuate de Puterile Centrale asupra României. Guvernul român a urmărit continuu să calmeze presiunea Puterilor Centrale pentru a câștiga timp și a pregăti alianța cu țările Antantei.

Din rațiuni politice și militare, diplomația românească a căutat să se apropie de Rusia încă din anii premergători primei conflagrații mondiale. Pentru că nu putea să facă publică îndepărtarea de Puterile Centrale, Ion I. C. Brătianu, promotorul reorientării politice românești, a ales „calea jocului diplomatic”²⁴, care avea să dureze până în august 1916.

Între România și Rusia – care reprezenta interesele Antantei în sud-estul Europei – au fost angajate negocieri, bineînțeles cu acordul regelui Carol I, încă înainte de declarația de neutralitate a României.

Guvernul român a fost cel care a deschis seria contactelor diplomatice româno-ruse. La începutul lunii aprilie 1914, ambasadorul României la Sankt Petersburg, Constantin Diamandy, a cerut ambasadorului Franței să sondeze opinia lui Sazanov în legătură cu acceptarea unei vizite la București, dar, pentru a nu provoca o reacție din partea Puterilor Centrale, această întâlnire trebuia să dea impresia că fusese inițiativă rusă, iar discutarea unor probleme internaționale, o inițiativă franceză²⁵.

Informat de M. Paleologue despre discuția purtată cu ambasadorul român, Sazanov a sugerat ca întâlnirea să aibă loc în timpul unei vizite de curtoazie a țarului Rusiei, Nicolae al II-lea, și a familiei imperiale în România²⁶.

Proiectata vizită a avut loc la 14 iunie 1914 la Constanța. În timpul acesteia, cele mai importante convorbiri s-au purtat între ministrul de Externe al Rusiei, Sazanov, și prim-ministrul României, Ion I. C. Brătianu. În timpul discuțiilor a devenit clar că Rusia nu va rămâne indiferentă în eventualitatea atacării Serbiei de către Austro-Ungaria, precum și faptul că România nu va participa la un război decât pentru îndeplinirea propriilor interese²⁷.

După adoptarea neutralității, gândită de Ion I. C. Brătianu ca o soluție provizorie, au urmat intense tratative cu Rusia, care, după cum am spus, reprezenta interesele Antantei în sud-estul Europei²⁸.

Inițial, diplomația rusă a insistat ca România să intre în război împotriva Austro-Ungariei. În schimb, guvernul imperial era dispus să facă mari concesii: recunoașterea dreptului de unire cu teritoriile locuite de românii din Imperiul hasburgic.

²⁴ Ion M. Oprea, *România și Imperiul Rus*, vol. I (1900-1924), București, Edit. Albatros, 1998, p. 59.

²⁵ Ester Uribes, *La rencontre de Constantza du 14 juin 1914*, „Revue Roumaine d'Histoire”, tom. VII, nr. 2, 1968, p. 238-239.

²⁶ *Ibidem*, p. 239-240.

²⁷ *Ibidem*, p. 241-242.

²⁸ Anastasie Iordache, *Reorientarea politică a României și neutralitatea armată, 1914-1916*, București, Edit. Paideia, 1998, p. 119-139.

La 23 iulie/3 august 1914, guvernului român i-au fost prezentate un proiect de convenție, redactat de Sazanov, și o hartă. Proiectul excludea ideea neutralității României²⁹. Întrucât nu era posibilă o reorientare bruscă a politicii externe românești, guvernul de la București a respins cooperarea militară propusă de diplomații ruși. Ulterior, guvernul rus și-a temperat intențiile și datorită faptului că Franța considera că neutralitatea României era mai avantajoasă pentru Antantă decât cooperarea militară. După ce a renunțat la pretenția inițială, Sazanov a făcut o nouă propunere și, prin intermediul ambasadorului rus Stanislav Poklewski-Koziell, a solicitat doar o neutralitate binevoitoare din partea României, în schimbul recunoașterii de către Rusia a unirii provinciilor românești din Austro-Ungaria³⁰.

Ion I. C. Brătianu l-a autorizat pe ambasadorul român la Sankt Petersburg, C. Diamandy, să înceapă elaborarea unui proiect de convenție împreună cu Sazonov. Odată proiectul definitivat, printr-un schimb de note diplomatice între ministrul de externe al Rusiei și C. Diamandy, s-a ajuns la încheierea acordului româno-rus, în ziua de 18 septembrie/1 octombrie 1914³¹.

Potrivit convenției secrete, în schimbul menținerii de către statul român a unei neutralități binevoitoare, Rusia se obliga să mențină integritatea teritorială a României și să-i recunoască acesteia dreptul de a uni teritoriile locuite de români, aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei. Teritoriile amintite urmau să fie ocupate de statul român atunci când va considera oportun. Rusia se mai obliga să obțină din partea cabinetelor de la Londra și Paris confirmarea celor asumate prin convenția româno-rusă³².

România se angaja să păstreze o neutralitate binevoitoare față de Rusia până la data intrării armatelor române în regiunile austro-ungare cu populație românească³³. De asemenea, se angaja să sisteze tranzitul munițiilor germane spre Bulgaria și Turcia, să limiteze la maximum aprovizionarea adversarilor Antantei și să sprijine tranzitul de arme, echipament și altele spre Serbia de către Rusia.

Constantin Kirițescu³⁴ considera încheierea convenției secrete un succes pentru România, întrucât pentru prima dată se recunoșteau drepturile României asupra provinciilor românești aflate sub stăpânirea austro-ungară ca rezultat al simplei neutralități și nu al cooperării militare. Mai mult chiar, România păstra privilegiul dreptului de a alege singură momentul intrării în război.

²⁹ Keith Hitchins, *România 1866-1947*, traducere din engleză de George Potra și Delia Răzdolescu, București, Edit. Humanitas, p. 275.

³⁰ Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, București, Edit. Albatros, 1994, p. 214-233.

³¹ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 72.

³² Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României 1354-1920: Texte rezumate, adnotări, bibliografie*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1975, p. 410.

³³ Constantin Nuțu, *op. cit.*, p. 154.

³⁴ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României. 1916-1919*, vol. I, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 168.

Convenția româno-rusă s-a încheiat cu acordul regelui Carol I. A fost ultima decizie din lunga sa domnie, regele încetând din viață la 27 septembrie/10 octombrie 1914. Succesorul său la tron, Ferdinand, a depus jurământul constituțional în fața Parlamentului, în data de 28 septembrie/11 octombrie 1914. S-a dat un comunicat oficial prin care se anunța că politica de neutralitate stabilită anterior va fi menținută³⁵. Responsabilitatea politicii externe a fost preluată de Ion I. C. Brătianu. Nici acesta, nici regele Ferdinand nu intenționau să abandoneze starea de neutralitate până în momentul în care cursul războiului devenea clar și ei puteau fi siguri că vor realiza obiectivele naționale³⁶.

Tratatul dintre Antanta și România

Cum istoria a dovedit în repetate rânduri că nu se putea avea încredere în politica Rusiei, Ion I. C. Brătianu a urmărit să obțină angajamente scrise și din partea celorlalte puteri ale Antantei. Neutralitatea a fost gândită, de la început, ca o politică de așteptare activă, deoarece realizarea obiectivului național impunea necesitatea intrării României în război. Dar acest lucru nu se putea face oricum.

Astfel că, imediat după semnarea convenției secrete cu Rusia, guvernul Brătianu a întreprins o intensă activitate diplomatică în vederea încheierii unui tratat de alianță cu Antanta care să asigure statului român condițiile intrării în război și să garanteze că revendicările României vor fi luate în considerare la viitoarea Conferință de Pace.

Pentru încheierea acestei alianțe, cea mai mare parte a negocierilor au fost desfășurate cu Rusia, care, dintre statele Antantei, avea cel mai mare interes să atragă România de partea sa. Între cercurile conducătoare române și cele ruse s-a menținut o stare de suspiciune reciprocă, amplificată de interesele comune limitate. De fapt, acestea nu coincideau decât atunci când se punea problema luptei împotriva Austro-Ungariei, iar motivele erau cu totul diferite: Rusia urmărea să se debaraseze de un rival în Europa, pe când România dorea ca dezmembrarea Austro-Ungariei să-i permită întregirea statală. De asemenea, existau și vechile interese divergente cu privire la Basarabia³⁷.

Tratativele purtate de reprezentanții României cu cei ai Antantei au fost lungi și anevoioase. Ele s-au purtat intermitent în anul 1915 și la începutul anului 1916.

Încă din iarna anilor 1914-1915, guvernul român cerea, în linii mari, aliaților: garantarea unirii cu România a teritoriilor locuite de români din monarhia austro-ungară; neutralitatea Bulgariei; aprovizionarea cu armament și muniții; o ofensivă generală în momentul intrării armatei române în război și o ofensivă locală româno-rusă în nordul Ardealului. Cereau, de asemenea, ca tratatul politic și convenția militară să fie încheiate între România și cele trei state membre ale Antantei³⁸.

³⁵ Valentin Hossu-Longin, *Monarhia românească*, București, Edit. Litera, 1994, p. 415.

³⁶ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins ș.a., *op. cit.*, p. 415.

³⁷ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 81-82.

³⁸ *Ibidem*, p. 85.

Cererile au fost însoțite de o hartă, pe care erau trasate frontierele pe care România le revendica în Bucovina și Banat. În Bucovina era inclus și Cernăuțiul, ceea ce rușii nu puteau accepta.

Din luna martie 1915, concomitent, Ion I. C. Brătianu negocia cu reprezentanții Antantei la București, Nicolae Mișu, ambasadorul României în Anglia, cu autoritățile de la Londra, C. Diamndy cu ministrul de externe rus.

Ca o replică a inițiativei lui Brătianu de a negocia și cu celelalte puteri ale Antantei, Sazonov a revendicat și a obținut de la aliații săi occidentali, conform principiului că interesul Rusiei era mai mare decât al Angliei și al Franței, ca negocierile să se desfășoare la Petrograd. Despre mersul negocierilor, cele două puteri urmau să fie informate periodic³⁹. După acest succes, Sazonov a apreciat propunerile românești ca fiind exagerate și le-a respins.

Rusia țaristă a tergiversat tratativele cu România. Ea refuza să se angajeze serios într-o colaborare pe baze egale cu România și prefera neutralitatea acesteia în locul unei alianțe efective⁴⁰. Pe de altă parte, constituirea la granițele sale a unui regat mare și puternic nu putea fi acceptată. Vechile obiective strategice – expansiunea spre Strâmțori și cucerirea Constantinopolului – au reprezentat adevăratele motive pentru care Rusia a intrat în război, în timp ce sprijinul acordat Serbiei a constituit doar un pretext plauzibil. În aceste condiții a făcut presiuni pentru a determina intrarea României în război fără un document care să-i ofere acesteia din urmă garanții din partea Antantei.

Diplomația rusă respingea propunerile concrete ale guvernului de la București referitoare la viitoarele frontiere ale statului român după încheierea păcii și susținea că, în relațiile cu România, erau suficiente prevederile acordului româno-rus, încheiat în toamna anului 1914⁴¹.

La încheierea tratatului politic și a convenției diplomatice din august 1916 dintre România și Antanta s-a ajuns după lungi tratative, numai și numai datorită presiunilor exercitate de evenimentele în curs de desfășurare și insistențelor Marii Britanii și Franței, care doreau să beneficieze de concursul militar al României.

În special diplomația franceză și-a intensificat eforturile pentru realizarea unui consens între marile puteri aliate pentru a grăbi intrarea României în război⁴². Față de afirmațiile Rusiei că Ion I. C. Brătianu punea condiții exagerate pentru ca România să intre în război, Franța a oferit o soluție care s-a dovedit a fi acceptabilă: Rusia va garanta, în scris, tot ceea ce solicita Ion I. C. Brătianu, inclusiv egalitatea cu ceilalți aliați la viitoarea conferință de pace, dar, dacă la sfârșitul războiului, nu vor putea fi îndeplinite toate condițiile României, atunci, principalii aliați vor găsi o

³⁹ *Ibidem*, p. 86-88.

⁴⁰ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 340.

⁴¹ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom. II, p. 411-412, 416.

⁴² Dumitru Preda, *România și Antanta. Avatururile unei mici puteri într-un război de coaliție, 1916-1917*, Iași, Institutul European, 1998, p. 19-34.

modalitate să forțeze, pur și simplu, guvernul român să accepte mai puțin decât i se promisese⁴³.

Insuccesele militare de pe frontul de est, balcanic și de vest au determinat puterile Antantei să ajungă la un consens și să accepte majoritatea propunerilor românești. Cu toate acestea, intențiile Franței, Marii Britanii și Rusiei erau acelea de a utiliza România potrivit propriilor interese.

La 4/17 august 1916, în capitala României, au fost semnate tratatul de alianță⁴⁴ și convenția militară⁴⁵ de către reprezentanții guvernului român și reprezentanții diplomați ai Franței, Marii Britanii, Rusiei și Italiei. Aceste acte prevedeau condițiile intrării României în război.

Tratatul politic prevedea garantarea integrității teritoriale a României și recunoașterea dreptului României de a se uni cu teritoriile românești din Austro-Ungaria; conținea o descriere detaliată a traseului noilor frontiere vestice ale României. Articolul 5 al tratatului făcea referire la obligația statelor semnatare de a nu încheia pace separată cu Puterile Centrale, iar articolul 6 prevedea egalitatea în drepturi a României la viitoarele preliminarii și tratative de pace cu puterile aliate.

Basarabia, aflată sub stăpânirea Rusiei, nu putea fi adusă în discuție la masa tratativelor, întrucât Rusia era aliata României și nu ar fi acceptat acest lucru. Astfel că oamenii politici au ales să lupte atât diplomatic, cât și militar pentru celelalte provincii românești aflate sub dominație străină.

Convenția militară dintre Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia, pe de o parte, și România, pe de altă parte, conținea planul operațiunilor militare, stabilirea că România va declara război numai Austro-Ungariei până cel târziu la data de 15/28 august 1916, fixa condițiile cooperării cu armatele aliate, îndeosebi cu cea rusă, în timp ce Antanta recunoștea independența organizatorică și de comandament a armatei române. România se angaja să mobilizeze toate forțele sale terestre și navale necesare unui atac împotriva Austro-Ungariei.

Convenția militară fixa scopul efortului militar al României și anume eliberarea Transilvaniei, Bucovinei și Banatului, însă la atingerea acestuia trebuia să contribuie și armatele aliate.

Intrarea României în Primul Război Mondial a fost determinată de rațiuni profunde, întemeiate pe principiul naționalităților, și a survenit după o perioadă de neutralitate, de expectativă armată cuprinsă între anii 1914-1916. Justificarea participării sale la război se găsește și în avertismentele guvernului rus, potrivit cărora cei care nu urmau să participe la război nu puteau avea dreptul să se bucure de roadele victoriei, precum și în cele ale guvernelor britanic și francez, conform cărora Franța și Marea Britanie nu vor recunoaște convenția secretă cu Rusia în cazul în care România nu ar fi participat la război⁴⁶.

⁴³ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins ș. a., *op. cit.*, p. 416.

⁴⁴ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *op. cit.*, p. 410-411.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 411-412.

⁴⁶ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 99.

Prin semnarea tratatului din august 1916 luau sfârșit îndelungate și dificile negocieri purtate de Ion I. C. Brătianu cu Rusia, la capătul acestor tratative, condițiile guvernului român fiind acceptate. După neutralitatea „binevoitoare” față de interesele Antantei, România intra în război cu întregul său potențial uman și material de partea Franței, Rusiei, Marii Britanii și Italiei, în vederea îndeplinirii obiectivului național – unirea provinciilor românești de sub stăpânirea austro-ungară.

Tratatul de alianță încheiat între România și Antanta a constituit unul dintre primele documente diplomatice ale secolului al XX-lea în care s-a promovat dreptul la autodeterminare al popoarelor ca principalul criteriu de așezare pe baze noi a ordinii politice în Europa și în afara vechiului continent⁴⁷.

La 4/17 august 1916, regele Ferdinand a convocat la Cotroceni un Consiliu de Coroană⁴⁸ la care au participat principele moștenitor Carol și douăzeci și unu de oameni de stat, între care și Ion I. C. Brătianu. Acest Consiliu a fost convocat nu pentru a se lua o decizie care era deja luată, ci pentru a obține sprijinul tuturor oamenilor politici în favoarea intrării României în război alături de Antanta. Majoritatea celor prezenți au susținut punctul de vedere al regelui. Excepție au făcut Titu Maiorescu și Alexandru Marghiloman, care s-au pronunțat pentru menținerea neutralității, precum și Petre P. Carp care s-a pronunțat din nou pentru participarea la război alături de Puterile Centrale și împotriva Rusiei.

Prin Tratatul de alianță și Convenția militară, încheiate între România și Antanta, patru dintre marile puteri recunoșteau legitimitatea revendicărilor naționale românești, iar cele două documente au reprezentat baza diplomatică pentru realizarea întregirii statale.

Fără acest suport diplomatic, dublat de participarea la război, reprezentanții României nu ar fi reușit în cadrul Conferinței de Pace de la Paris – care punea capăt Primului Război Mondial – să obțină recunoașterea internațională a unirii Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

⁴⁷ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 348.

⁴⁸ Ion Mamina, *op. cit.*, p. 58-83.